

**SANOAT ISHLAB CHIQRISH KORXONALARIDA ASOSIY
FONDLARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH
YO‘LLARI**

Norkulov Odil Abdurasulovich

Toshkent Davlat iqtisodiyot universiteti magistranti

Annotatsiya: Ushbu tezisdanoat ishlab chiqarish korxonalarida asosiy fondlardan foydalanish samaradorligini oshirish yo‘llari haqida so‘z yuritiladi.

Kalit so‘zlar: ishlab chiqarish, asosiy fondlar, ishlab chiqarish quvvati, korxonafondlari, samaradorlikni oshirish, asosiy fondler, samarali foydalanish.

Annotation: This thesis talks about ways to improve the efficiency of the use of fixed assets in industrial production enterprises.

Keywords: production, fixed assets, production capacity, enterprise funds, efficiency improvement, fixed assets, efficient use.

Аннотация: В данной диссертации говорится о путях повышения эффективности использования основных фондов на предприятиях промышленного производства.

Ключевые слова: производство, основные фонды, производственные мощности, фонды предприятия, повышение эффективности, основные фонды, эффективное использование.

Korxonalarning faoliyat ko‘rsatkichlaridagi mulkiy munosabatlar, tashkiliy va uslubiy o‘zgartirishlardan maqsad ishlab chiqarish jarayonlarini oqilona tashkil etish uchun tashkilot rahbarlari ixtiyoriga o‘tkazishdir. Demak, xo‘jalik yuritish subyektlarining ulushi ortib boradi.

Asosiy fondlar va ishlab chiqarish quvvatidan foydalanish samaradorligi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalarining asosiy fondlari va ishlab chiqarish quvvatidan foydalanish samaradorligini oshirish alohida o‘rin tutadi. Korxonaning sanoat ishlab chiqarishdagi o‘rni, uning moliyaviy holati, bozordagi raqobat bardoshligi ham yuqoridagilarga bog‘liq bo‘ladi.

Asosiy fondlarni yangilash va ulardan foydalanish samaradorligini oshirish. Sanoatning barcha tarmoqlarida asbob-uskunalarining ishlash vaqtini oshirish uchun zaxiralar juda katta. Misol uchun, burg‘ulashda asbob-uskunalar to‘g‘ridan-to‘g‘ri tog‘ jinslarini yo‘q qilish jarayoni bilan shug‘ullanadi, ya‘ni. asosiy ishlab chiqarish jarayonida quduqni qurishning umumiy kalendar vaqtining atigi 14-15% ni tashkil qiladi. Qolgan vaqt uskunalar boshqa ish turlari bilan band bo‘ladi yoki ishlab chiqarish jarayonida umuman yo‘q. Taxminan 50-60% hollarda fermadagi asbob-uskunalar umuman ishlamaydi, chunki u o‘rnatish, demontaj qilish, ko‘chirish, ta‘mirlash, konservalash, zaxiralash, ta‘mirlashni kutish va hokazo jarayonlarida bo‘ladi. Shuning uchun uning ulushi. quduqlarni burg‘ilashda ishtirok etish vaqti ham kamroq. Bundan tashqari, burg‘ulash uskunalarining kalendar ish vaqtining atigi 60-70 foizi unumdor vaqtga to‘g‘ri keladi, qolganlari esa samarasiz sarflanadi: avariya va asoratlarni bartaraf etishga, alohida ishlab chiqarish bo‘g‘inlari ishida nomuvofiqlik tufayli tashkiliy tanaffuslarga, va ta‘mirlash ishlari. Ish vaqti balansidan foydalanishni yaxshilash bir xil qurilmalar parki bilan sezilarli darajada kattaroq kirish hajmini olish imkonini beradi.

Uskunalaridan keng foydalanishni yaxshilashning zaxiralaridan biri uning ekspluatatsiyasini kapital ta‘mirlash muddatini ko‘paytirishdir.

Neft qazib olishda quduqlarning ishlash muddatini oshirishga, birinchidan, bo‘sh turgan quduqlarni ishga tushirishni tezlashtirish orqali erishish mumkin; ikkinchidan, mavjud quduq zaxirasining avariya va ishlamay qolishlarini bartaraf etish; uchinchidan, ta‘mirlash ishlarini jadallashtirish, ayniqsa joriy yerosti ta‘mirlash. Shu bilan birga, gaz ishlab chiqarishni avtomatlashtirish va ta‘mirlash ishlarini mexanizatsiyalash katta ahamiyatga ega.

Texnologik birliklarning ishlamay qolishi (kalendar vaqtining% da) o‘rtacha: birlamchi distillash - 8,5; termal yorilish - 20; katalitik yorilish - 17,3; gidrotozalash - 21,8 va boshqalar. To‘xtab qolishning ko‘p qismi texnologik bloklarni ta‘mirlash bilan bog‘liq va muqarrar, ammo uzilishlar tashkiliy sabablarga ko‘ra ham sodir bo‘ladi: xom ashyo, konteynerlar, elektr energiyasi va boshqalar. Baxtsiz hodisalar sabablarini tahlil qilish shuni ko‘rsatdiki, ular

ko‘pincha texnologik rejimni, foydalanish qoidalarini buzish yoki ishlab chiqaruvchi tomonidan etkazib beriladigan uskunalardagi nuqsonlar natijasida yuzaga keladi.

O‘rnatishlarning ishlash muddatini sezilarli darajada oshirishga kapital ta‘mirlash muddatini uzaytirish natijasida erishish mumkin. Ko‘pincha texnologik qurilmalar xomashyo tarkibidagi tuzlar va oltingugurt birikmalari ta‘sirida asbob-uskunalar va quvurlarning korroziyasi yoki quvurli pechlarda va boshqa apparatlarda koks hosil bo‘lishi sababli ta‘mirlash uchun to‘xtatiladi. Aynan shu sabablarga ko‘ra ishlab chiqarishda to‘xtab qolishlar xomashyoning yetarli darajada sifatli tayyorlanmaganligi, sifatsiz ta‘mirlanganligi, materiallar va qoplamalarning sifatsizligi, texnologik rejimga rioya qilmaslik, ayrim avtomatlashtirish vositalarining yetishmasligi bilan bog‘liq. Binobarin, xomashyoni tayyorlash darajasini oshirish, ularni idoralararo me‘yorlarga qat‘iy muvofiq ta‘minlash, ta‘mirlash va materiallar sifatini oshirish orqali kapital ta‘mirlash muddatlarini uzaytirishga erishish mumkin.

O‘rnatishlarning ishlash muddatini ko‘paytirishga, shuningdek, rejali profilaktik ta‘mirlash vaqtida ularning ishlamay qolish vaqtini qisqartirish orqali ham erishish mumkin. Ta‘mirlash vaqtida qurilmalarning to‘xtab qolish muddati kapital ta‘mirlash masofasiga, ta‘mirlash ishlarini tashkil etish va mexanizatsiyalashga bog‘liq. Ko‘pgina zavodlar standart ta‘mirlash vaqtlariga bardosh berishga qaramay, ikkinchisini ta‘mirlash tarmoqlari jadvallarini qo‘llash, yanada markazlashtirish, ishlarni mexanizatsiyalash darajasini oshirish, mehnat kooperatsiyasini yaxshilash (ixtisoslashganlar o‘rniga murakkab ta‘mirlash guruhlarini yaratish) bilan qisqartirish mumkin. mehnatga haq to‘lash tizimini takomillashtirish va qoidalarga ehtiyotkorlik bilan rioya qilish, texnologik jihozlarni ishlatish, texnologik rejim, qayta ko‘rib chiqish va ta‘mirlash.

Asosiy vositalardan keng foydalanishni yaxshilash, bir tomondan, kalendar davrda (smenada, kun, oy, chorak, yil davomida) mavjud asbob-uskunalarining ishlash muddatini ko‘paytirishni, ikkinchi tomondan, ishlab chiqarish hajmini oshirishni nazarda tutadi. korxonada va uning ishlab chiqarish bo‘linmasida mavjud bo‘lgan barcha jihozlarning bir qismi sifatida ishlaydigan uskunalarning soni va solishtirma og‘irligi.

Uskunaning ishlash muddatini ko‘paytirish quyidagilar tufayli erishiladi:

1) o‘rtasidagi mutanosiblikni doimiy saqlash har bir ishlab chiqarish maydonchasidagi, umuman korxonalar sektori o‘rtasida, sanoatning har bir tarmog‘i doirasidagi alohida tarmoqlar o‘rtasida, tarmoqlarning rivojlanish sur‘atlari va nisbati o‘rtasidagi alohida jihozlar guruhlarining ishlab chiqarish quvvatlari;

2) asosiy vositalarga texnik xizmat ko‘rsatishni yaxshilash, belgilangan ishlab chiqarish texnologiyasiga rioya qilish, ishlab chiqarish va mehnatni tashkil etishni takomillashtirish, bu esa asbob-uskunalarining to‘g‘ri ishlashiga, ishlamay qolishlari va avariylarning oldini olishga, o‘z vaqtida va sifatli ta‘mirlashni amalga oshirishga yordam beradi. Ta‘mirlashda uskunaning to‘xtab qolishi va kapital ta‘mirlash muddatini ko‘paytirish;

3) ish vaqtining tannarxida asosiy ishlab chiqarish operatsiyalarining ulushini oshirish, bir qator tarmoqlar korxonalarida ishida mavsumiylikni kamaytirish, korxonalar ishida siljishni oshirish chora-tadbirlarini amalga oshirish.

Asosiy vositalardan foydalanishning intensiv usulini qo‘llash taklif etilmoqda. Bu bir xil uskuna uskunalarining uning quvvatlaridan to‘liqroq foydalanish hisobiga vaqt birligiga ko‘proq mahsulot hajmini olishga olib keladi.

Asosiy vositalardan intensiv foydalanishga misol sifatida burg‘ulash uskunalarini majburiy rejimlarda ishlatish mumkin, chunki xuddi shu vaqt ichida kattaroq kirish hajmiga erishiladi. Asosiy vositalardan foydalanishni takomillashtirishning intensiv usuli ekstensivga qaraganda samaraliroqdir, chunki asbob-uskuna quvvatidan maksimal darajada foydalanish uchun uni modernizatsiya qilish, doimiy ravishda takomillashtirish va yangi, samaraliroq dizaynlarni ishlab chiqish kerak.

Burg‘ulash uskunasi yanada intensiv foydalanish burg‘ulashning ilg‘or texnikasi va texnologiyasini qo‘llash, geologik talablarga javob beradigan texnik vositalardan kompleks foydalanish orqali erishiladi. Neftni qayta ishlash va neft-kimyo sanoatida bu agregatlarning kunlik mahsuldorligini oshirish bilan bog‘liq. Tajriba shuni ko‘rsatadiki, har yili texnologik rejimni takomillashtirish, xom ashyo sifatini va uni ta‘minlash ritmini yaxshilash, avtomatlashtirish sxemalarini takomillashtirish va hokozalar natijasida qurilmalarning kunlik unumdorligini oshirishga erishiladi. texnologik qurilmalarning ishlashini tahlil qilish ushbu jarayonning barqarorligi etarli emasligini ko‘rsatdi. Ko‘pgina qurilmalarning kunlik unumdorligining o‘zgarish koeffitsienti 8 dan 15% gacha.

Texnologik sxema bo'yicha ketma-ket ulangan texnologik agregatlarning quvvatlarida xom ashyo yetkazib berish ritmi buzilganda, uning sifati me'yorlardan chetga chiqqanda, korxonada ichidagi mutanosiblik buzilganda bunday holat yuzaga kelishi mumkin. Ushbu kamchiliklarni bartaraf etish uskunalardan foydalanishni ta'minlashi mumkin. Texnologik qurilmalardan intensiv foydalanishni yaxshilash uchun asbob-uskunalar imkoniyatlarini to'g'ri aniqlash katta ahamiyatga ega.

Texnologik jarayonlarni takomillashtirish hisobiga ishlab chiqarish quvvatlari va asosiy fondlardan foydalanish intensivligi ham ortib bormoqda; bir hil mahsulotlar ishlab chiqarishning optimal konsentratsiyasi asosida uzluksiz oqimli ishlab chiqarishni tashkil etish; xomashyoni tanlash, ularni ma'lum texnologiya va mahsulot sifati talablariga muvofiq ishlab chiqarishga tayyorlash; korxonalar, sexlar va ishlab chiqarish maydonlarining bir xil, ritmik ishlashini ta'minlash, mehnat ob'ektlarini qayta ishlash tezligini oshirish va vaqt birligiga, asbob-uskunalar birligiga yoki 1 kv.m ishlab chiqarish maydoni. Amaldagi korxonalarining asosiy fondlaridan foydalanishning intensiv usuli, shuning uchun ularni texnik qayta jihozlash, asosiy fondlarni yangilash sur'atlarini oshirishni o'z ichiga oladi. Bir qator tarmoqlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, mavjud zavod va zavodlarni jadal texnik qayta jihozlash asosiy fondlarning eskirishi sezilarli darajada bo'lgan korxonalar uchun ayniqsa muhimdir.

Korxonalar va alohida texnologik birliklarni texnik qayta jihozlash va rekonstruksiya qilish. Amaldagi korxonalarini texnik qayta jihozlash alohida ishlab chiqarish maydonlari va texnologik qurilmalarning texnik darajasini oshirishga qaratilgan. Bu yangi texnika va texnologiyani joriy etish, ishlab chiqarish jarayonlarini mexanizatsiyalash va avtomatlashtirish, eskirgan, jismonan eskirgan asbob-uskunalarini modernizatsiya qilish va yangi, unumdorroqlari bilan almashtirishni anglatadi. Rekonstruksiya - ishlab chiqarishni qisman qayta jihozlash va eskirgan va jismonan eskirgan uskunalarni almashtirish. Texnik jihatdan qayta jihozlash va rekonstruksiya qilishning asosiy natijasi - asosiy va yordamchi ishlab chiqarishda ishlab chiqarishning texnik darajasini oshirishdir. Ishlab chiqarishning texnik darajasining oshishi umumiy ishlab chiqarish hajmida mahsulot sifatining oshishiga, maqsadli mahsulot ishlab chiqarish hajmining oshishiga, kapital ishlab chiqarish va mehnat

unumdorligining oshishiga, ishlab chiqarish tannarxining kamayishiga yordam beradi.

Korxonalar amaliyoti shuni ko'rsatadiki, texnologik birliklarni ishlatish jarayonida to'siqlar paydo bo'ladi: uskunalarning bir qismi boshqalarga qaraganda kamroq quvvatga ega, asosiy va yordamchi ishlab chiqarish o'rtasida shunga o'xshash nomutanosibliklar paydo bo'ladi. Texnik qayta jihozlash va rekonstruksiya qilish ayrim turdagi uskunalari yoki asosiy va yordamchi - yordamchi ishlab chiqarish quvvatlaridagi ba'zan yuzaga keladigan nomutanosibliklarni bartaraf etishga imkon beradi.

Asosiy fondlar va ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanishni yaxshilash ko'p jihatdan xodimlarning malakasiga, ayniqsa mashinalar, mexanizmlar, agregatlar va boshqa turdagi ishlab chiqarish uskunalari xizmat ko'rsatuvchi ishchilarning mahoratiga bog'liq. Ishchilarning mehnatga ijodiy va vijdonan munosabati asosiy fondlar va ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanishni yaxshilashning muhim shartidir. Ma'lumki, ishlab chiqarish quvvatlari va asosiy fondlardan foydalanish darajasi ko'p jihatdan ma'naviy va moddiy rag'batlantirish tizimining mukammalligiga bog'liq.

Asosiy fondlardan samaraliroq foydalanish uchun korxonalar quyidagi choratadbirlarni amalga oshirishi mumkin.

- Ishlaydigan xodimlarning malakasini oshirish, bu esa asbob-uskunalar bilan yanada samarali va ehtiyotkorlik bilan ishlashni ta'minlaydi.

- Asosiy va yordamchi ishchilarni iqtisodiy rag'batlantirish, ish haqining mahsulot ishlab chiqarish va sifatiga bog'liqligini ta'minlash. Yuqori samaradorlik ko'rsatkichlariga erishgan xodimlarni rag'batlantirish va mukofotlash uchun mablag'larni shakllantirish.

- Ijtimoiy ishlarni amalga oshirish, xodimlarning malakasini oshirish, mehnat va dam olish sharoitlarini yaxshilash, dam olish tadbirlari va ishchining jismoniy va ma'naviy holatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadigan boshqa tadbirlarni ta'minlash.

Yangilash koeffitsienti - davr uchun olingan yangi asosiy vositalarning dastlabki qiymatining (OSPN) ushbu davr oxiridagi asosiy vositalar qiymatiga nisbati: $\frac{K_{oos} \cdot OS_{pn}}{OS_{sk}}$ Yangilanish intensivligi koeffitsienti hisobot davrida tugatilgan (nafaqaga chiqarilgan) asosiy vositalar qiymatining hisobot davrida olingan (ro'yxatga olingan) yangi asosiy vositalar qiymatiga nisbatini ko'rsatadi:

$\frac{Q_{arindosh} \cdot OS_{L}}{OS_{pn}}$ Asosiy vositalarni yangilash miqyosi omili yangi

asosiy vositalarning davr boshidagi darajasiga nisbatan ulushini tavsiflaydi: $K_m = O_{Spn} / O_{Sn}$ O'zgartirish koeffitsienti amortizatsiya natijasida ishdan chiqqan asosiy vositalar qiymatining yangi olingan mablag'lar qiymatiga nisbati sifatida hisoblanadi: $K_{zam} = O_{Sv} / O_{Sp}$ Asosiy vositalarning barqarorlik koeffitsienti kompaniyaning keyingi foydalanish uchun saqlanadigan asosiy vositalarini tavsiflaydi: $K_c = (O_{Sn} - O_{Sv}) / O_{Sn}$ Yaroqlilik muddati koeffitsienti qoldiq qiymatining (O_{Sost}) asosiy vositalarning dastlabki qiymatiga (O_{Sperv}) nisbati sifatida aniqlanadi: $K_g = O_{Co} / O_{perv} - 1 - K_{izn}$ Asosiy vositalarning amortizatsiya koeffitsienti asosiy vositalarning texnik holatini tavsiflaydi, amortizatsiya (amortizatsiya) summasining (A) asosiy vositalarning dastlabki qiymatiga nisbati sifatida hisoblanadi: $K_{izn} = A / O$ birinchi Pensiya koeffitsienti - ishlab chiqarilgan asosiy vositalar qiymatining davr boshidagi asosiy vositalar qiymatiga nisbati: Yuqoridagi koeffitsientlarni hisoblash natijalari korxonaning asosiy fondlari harakati va ularning texnik holatini tavsiflaydi. Ko'rsatkichlarning qiymatlari dinamika va statikada taqqoslanadi. Koeffitsientlarni gorizont va vertikal baholash asosida xulosalar chiqariladi va tegishli boshqaruv qarorlari qabul qilinadi. Korxonaning asosiy fondlarining harakatlanish jarayonini kuzatish va tahlil qilish orqali asosiy vositalar bilan ta'minlanish darajasini (miqdori, assortimenti, ulardan foydalanish darajasi) aniqlash mumkin. Bularning barchasi korxonaning asosiy fondlaridan foydalanish samaradorligini oshirish uchun zaxiralarni izlash uchun zarurdir. Asosiy vositalardan foydalanish ko'rsatkichlari asosiy vositalardan foydalanishning asosiy ko'rsatkichi tovar mahsuloti tannarxining asosiy vositalarning o'rtacha yillik tannarxiga nisbati sifatida hisoblangan mablag'lar rentabelligi darajasidir. Shuningdek, ishlab chiqarish hajmining ko'payishi va asosiy fondlarning o'rtacha yillik qoldiqlarining qisqarishini tavsiflovchi kapital unumdorligining o'sishi uchun zaxiralarni aniqlash kerak. Kapital unumdorligini oshirish zaxirasi quyidagi formula bilan aniqlanadi:

$$\Delta F = F_v - F_f \cdot ((VP_f + \Delta VP) / (F_{sr} + F_{dop} - Mill)) - (VP_f / F_{sr})$$

Bu yerda, ΔF - kapital unumdorligini oshirish zahirasi; F_v , F_f - mos ravishda kapital unumdorligining mumkin bo'lgan va haqiqiy darajasi; ΔVP - ishlab chiqarishni ko'paytirish uchun zaxira; F_{dop} - ishlab chiqarish hajmini oshirish uchun zaxiralarni o'zlashtirish uchun zarur bo'lgan asosiy ishlab chiqarish fondlarining qo'shimcha miqdori; Tegirmonlar - asosiy vositalarning o'rtacha yillik qoldiqlarini kamaytirish uchun zaxira. Bundan tashqari, kapitalning intensivligi, kapital unumdorligiga teskari ko'rsatkich hisoblanadi. Kapital unumdorligi darajasining ozgarishiga bir qancha omillar ta'sir ko'rsatadi (kapital unumdorligini omilli tahlil qilish). Ushbu omillarning qiymati tahlil qilingan va bazis yilidagi ko'rsatkichni taqqoslash yo'li bilan hisoblanadi. Tahlilning keyingi

bosqichi kapital-mehnat nisbatini aniqlashdan iborat. Kapital-mehnat nisbati - bu bir ishchiga to'g'ri keladigan asosiy vositalarning qiymati bo'lib, ko'rsatkich korxonaning asosiy vositalar bilan ta'minlanishini tahlil qilish imkonini beradi. Kapital-mehnat nisbati barcha asosiy vositalarning o'rtacha yillik qiymatining (Fsr.) korxonadagi o'rtacha ishchilar soniga nisbati sifatida aniqlanadi:
$$\overline{F_{voor}} = \overline{F_{sr} / R}$$
 Asosiy vositalardan foydalanish darajasi to'g'risidagi ma'lumotlarni to'ldiradigan ko'rsatkich - bu bir ishchiga (asosiy yoki yordamchi ishlab chiqarishda band bo'lgan shaxsga) to'g'ri keladigan asosiy ishlab chiqarish fondlarining qiymatini ko'rsatadigan ko'rsatkich:
$$\overline{F_{voor}} \approx \overline{F_{pr} / R_{rab}}$$
 Bu yerda, R_{rab} - ishchilar soni;

P - korxonadagi xodimlar soni (barcha ishchilar, muhandislar va ma'muriy xodimlarni o'z ichiga oladi). Umumlashtiruvchi ko'rsatkichlar tahlil qilingandan so'ng korxonaning ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish darajasi batafsilroq o'rganiladi. Imkoniyatlardan foydalanish Ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanish darajasi quyidagi ko'rsatkichlar bilan tavsiflanadi: 1. Keng yuklash -
$$\overline{K_{ext}} = \overline{Tf. / Tpl}$$
 2. Og'ir yuk -
$$\overline{K_{inten}} = \overline{VPf. / VPpl}$$
 3. Uskunalardan foydalanishni har tomonlama tavsiflovchi integral yuk koeffitsienti, umumlashtiruvchi ko'rsatkich -
$$\overline{J} = \overline{K_{ext} * K_{inten}}$$
 Bu yerda, Tf., Tpl. - mos ravishda asbob-uskunalar ish vaqtining haqiqiy va rejali fondi; VPf., VPpl. - mos ravishda, haqiqiy va rejalashtirilgan o'rtacha soatlik ishlab chiqarish. Bir hil asbob-uskunalar guruhlari uchun ishlab chiqarish hajmining uning miqdori, ekstensivligi va foydalanish intensivligi bo'yicha o'zgarishini quyidagi model bo'yicha aniqlash mumkin:
$$\overline{VP} \approx \overline{K * D * K_{sm} * P * SV}$$
 Bu yerda, K - uskunaning o'rtacha yillik miqdori; D - ishlagan kunlar soni; K_{cm} - siljish koeffitsienti; P - smenaning o'rtacha davomiyligi; CB - 1 mashina-soat uchun ishlab chiqarish ishlab chiqarish. Ushbu omillarning ta'sirini hisoblash zanjirli almashtirish, mutlaq va nisbiy farqlar yordamida amalga oshiriladi. Va nihoyat, asosiy vositalarni tahlil qilish natijalari ma'lum turdagi mashina va uskunalardan foydalanishni tavsiflovchi xususiy ko'rsatkichlarni hisoblash bilan to'ldirilishi mumkin. Masalan, tahlil qiladi korxonada binolaridan foydalanish darajasi. Korxonada tomonidan ishlab chiqarilgan qancha mahsulot 1 kvadratga to'g'ri kelishini ko'rsatadigan ko'rsatkich hisoblanadi. korxonaning umumiy maydonining metri (sanoat va nosanoat):
$$\overline{F_{pl.}} = \overline{VP / S}$$
 Bu yerda, VP - yalpi ishlab chiqarish, S - umumiy maydon. Ammo, mahsulot noishlab chiqarish vositalarida ishlab chiqarilmaganligi sababli, bu ko'rsatkich 1 kv.m uchun mahsulot ishlab chiqarishni aniqlash uchun ko'proq qo'llaniladi. ishlab chiqarish maydonlari. Bundan tashqari, korxonada maydonidan foydalanishni o'rganishda ishlab chiqarish va noishlab chiqarish maydonlarining umumiy maydondagi ulushi, shuningdek, ishlab chiqarish maydonining umumiy maydonida asosiy va

yordamchi ishlab chiqarish egallagan o‘ziga xos maydon hisoblanadi. Asosiy vositalarni tahlil qilish jarayonida u yoki bu tarzda korxonada faoliyatiga va xususan, asosiy vositalardan foydalanish samaradorligiga ta’sir etuvchi omillar aniqlanadi va o‘rganiladi. Bu ochib beradi Asosiy fondlardan foydalanish samaradorligini oshirish yo‘llari va zaxiralari. Ular o‘rnatilmagan asbob-uskunalarini ishga tushirish, uni almashtirish va modernizatsiya qilish, kun bo‘yi va smena ichidagi ishlaymay qolish vaqtini qisqartirish, smenalar koefitsientini oshirish, undan intensiv foydalanish, modernizatsiya va texnik qayta jihozlash bo‘yicha chora-tadbirlarni joriy etish bo‘lishi mumkin. Masalan, yangi asbob-uskunalarini ishga tushirish hisobiga ishlab chiqarish hajmini oshirish uchun zaxiralar quyidagicha aniqlanadi: $\sqrt{VPk \cdot \Delta K \cdot Df \cdot Ksmf \cdot Pf \cdot SVf}$ Bu erda, ΔK - uskunaning qo‘shimcha miqdori; Df - ishlagan kunlar soni (aslida); $Ksmf$ - siljish koefitsienti; Pf - ish kunining o‘rtacha uzunligi; SVf - ishlab chiqarish. Uskunaning butun kunlik ishlaymay qolishining qisqarishi yiliga har bir birlik tomonidan ishlagan kunlar sonining o‘shishiga olib keladi. Ushbu o‘shish quyidagicha hisoblanadi: $\sqrt{Vpd \cdot Kv \cdot \Delta Df \cdot Ksmf \cdot Pf \cdot SVf}$ Bu erda, ΔD - ish kunlarining qo‘shimcha soni; Kv - ish kunlarining mumkin bo‘lgan soni. $\sqrt{VPkcm \cdot Kv \cdot Dv \cdot \Delta Ksmph \cdot Pf \cdot SVf}$ Smenalar ichidagi to‘xtab qolish vaqtini qisqartirish orqali o‘rtacha smena muddati ortadi va shuning uchun ishlab chiqarish: $\sqrt{Vpp \cdot Kv \cdot Dv \cdot Ksmv \cdot \Delta P \cdot SVf}$ Uskunaning o‘rtacha soatlik ishlab chiqarishini ko‘paytirish orqali ishlab chiqarishni ko‘paytirish zaxirasini aniqlash uchun siz quyidagi formuladan foydalanishingiz kerak:

$\sqrt{VPsv \cdot Kv \cdot Dv \cdot Ksmv \cdot Pv \cdot \Delta SV \cdot OT}$ korxonada oldiga qo‘yilgan eng muhim maqsadlarga erishish uchun ishlab chiqarishda qo‘llaniladi.

Xulosa:

Korxonalarning asosiy fondlarini samarali qayta ishlab chiqarish o‘zining me‘yoriy xizmat muddatini o‘tab bo‘lgan mavjud asbob-uskunalarini almashtirish uchun etarli bo‘lgan investitsiyalarni to‘plash sharoitida mumkin.

Asosiy vositalardan foydalanish samaradorligi yiliga (korxonada darajasida) ishlab chiqarilgan mahsulotning asosiy vositalarning o‘rtacha yillik umumiy qiymatiga nisbati sifatida hisoblangan mablag‘larning rentabellik darajasini tavsiflaydi. Tarmoqlar darajasida ishlab chiqarish ko‘rsatkichi yoki yalpi qo‘shilgan qiymat, umuman iqtisodiyot darajasida esa yalpi ichki mahsulot qiymati qo‘llaniladi.

Aktivlar rentabelligi ishlab chiqarish hajmining dastlabki qiymati bo‘yicha sanoat va ishlab chiqarish asosiy fondlarining o‘rtacha miqdoriga bo‘linganligidir.

Asosiy fondlardan foydalanish darajasining oshishi qo'shimcha kapital qo'yilmalarsiz va qisqa vaqt ichida ishlab chiqarish hajmini oshirish imkonini beradi. Ishlab chiqarish sur'atlarini tezlashtiradi, yangi fondlarni takror ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytiradi va ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytiradi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, ijtimoiy mahsulot ishlab chiqarish va milliy daromadni oshirish uchun asosiy ishlab chiqarish fondlaridan oqilona foydalanish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 27.07.2017 yildagi PQ-3153-son Qarori.
2. Karimov I.A. O'zbekiston iqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishlari. - T.: "O'zbekiston". 1996. Tom 2, 3-36 betlar.
3. Karimov I.A. Bizning bosh maqsadimiz-jamiyatni demokratlashtirish va yangilash, mamlakatni modernizatsiya va isloh etishdir. Oliy Majlis Qonunchilik palatasi va Senatining qo'shma majlisidagi ma'ruzasi. 2005 yil 28 yanvar. «Xalq so'zi», 2005 yil, 31 yanvar.
4. Yusupov, V.I., Asqarova A.A. Korxonaning iqtisodiy samaradorligi [Matn] / V.I.Yusupov, A.A. Asqarova // Iqtisodiyot fani xizmatida 50 yil. Shanba. "Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishi iqtisodiyoti" kafedrasida tashkil topganining 50 yilligiga bag'ishlangan maqolalar. Rossiya Federatsiyasi Qishloq xo'jaligi vazirligi, Boshqird davlat agrar universiteti. - Ufa, 2014. - S. 439-442.
5. A.Ortiqov. «Sanoat iqtisodiyoti» (darslik). –T.: TDIU. 2004.
6. E. Maxmudov. "Korxonalar iqtisodiyoti" (o'quv qo'llanma) –T.: TDIU. 2004. 208-bet.
7. Korxonalar iqtisodiyoti // Safronov N.A. Elektron pochta manzili: <http://efaculty.kiev.ua/>.
8. Ommaviy baholashda mashinalar, jihozlarning jismoniy eskirish qiymatini aniqlash muammolari /V.V. Igonin // REJ, № 11, 2010 yil ISSN 0130-9757.
9. Korxonalar tomonidan asosiy fondlardan foydalanish mexanizmini takomillashtirish / V.V.Gorbunova // REG, 2011 yil 7-son. ISSN 0130-9757.
10. Asosiy vositalardan foydalanish samaradorligi ko'rsatkichlari / Iqtisodiy statistika // Elektron manzil: <http://www.grandars.ru/>.

11. Sanoat korxonasining asosiy ishlab chiqarish fondlaridan foydalanish samaradorligini oshirish yo‘llarini aniqlash metodikasi / O.V.Babich. Elektron pochta manzili: <http://referent.mubint.ru/security/8/4574/1?try>.

12. Korxonalarda ta‘mirlash xodimlari mehnatini me‘yorlashda yangi yondashuvlar. / I.B. Omelchenko.

13. Simulyatsiya asosida korxonaning asosiy fondlarini tahlil qilish usulini takomillashtirish. // Iqtisodiyot - 2011 yil

14. Asosiy vositalarni takror ishlab chiqarish jarayonining samaradorligi uchun shart-sharoitlarni aniqlash / V.S.Smirnova // Xalqaro eksperimental ta‘lim jurnali, No 8, 2011 yil, ISSN 1996-3947